

Concept RES van de Cleantech Regio (CTR)

Gezamenlijke reactie van de energiecoöperaties CTR

Cleantech Regio, 25 augustus 2020

De CTR heeft in een korte tijd een concept-bod neergelegd waarin op hoofdlijnen wordt beschreven wat de RES-doelstellingen zijn en hoe deze kunnen worden ingevuld. Wij spreken onze waardering uit dat de CTR een stevige ambitie voor de komende 10 jaar heeft vastgesteld en u het heeft aangedurfd om ook geografisch indicatief aan te geven waar u de grootschalige opwek ziet landen.

Wij zijn minder gelukkig met de wijze waarop bewoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties zijn geïnformeerd en betrokken bij de totstandkoming van de Concept RES. Als energiecoöperaties hebben wij in ontwerpdeliers onze mening mogen geven, maar vervolgens zijn wij niet betrokken bij de afwegingen. Als gezamenlijke energiecoöperaties hebben wij wel meermaals aangegeven dat wij bereid zijn om deel te nemen in de werkgroep en daar onze ervaring en expertise op gebied van grootschalige opwek en bewonersparticipatie in te brengen. Wij hopen bij de totstandkoming van RES 1.0 wel te worden betrokken bij de afwegingen en bij het ontwerpen van het model van 50% lokaal eigenaarschap.

Wel constateren wij dat de snelheid waarmee dit concept tot stand is gekomen en de beperkingen door Corona-maatregelen, een echte maatschappelijke dialoog over de keuzes en maatregelen in de weg hebben gestaan. Wij gaan ervan uit dat deze dialoog een volwaardige rol krijgt in het traject van concept naar RES 1.0. En dat er ruimte is om op basis van deze dialoog ambities, keuzes en maatregelen verder te optimaliseren.

Onderstaand vindt u per hoofdstuk onze belangrijkste opmerkingen op de Concept RES. Het is een gezamenlijke reactie van de energiecoöperaties in de CTR. Tevens zijn de opmerkingen een uitnodiging en aanbod om als energiecoöperaties actief met u mee te denken en te doen bij de totstandkoming van de RES 1.0 en de uitvoering van de maatregelen.

1. Wat staat er in deze Concept RES

In hoofdstuk 1 wordt aangegeven dat de RES specifiek ingaat op het regionale concept-bod voor grootschalige energieopwek (zon en wind) en duurzame warmte. Deze scope is logisch omdat door het Nationaal Programma RES op deze terreinen ook naar het regionale bod is gevraagd.

Om tot verdergaande beperking van de CO₂-uitstoot te komen richting een energieneutrale regio zijn bijvoorbeeld ook duurzame mobiliteit en een energiezuinige bebouwde omgeving essentiële thema's (incl. verduurzamen en aardgasvrij verwarmen van bestaand vastgoed). En ook het slim koppelen en sturen van vraag en aanbod van energie en (tijdelijke) opslag zijn noodzakelijk om de doelstelling te halen.

Wij adviseren in de RES 1.0 dan ook het gehele plaatje te schetsen. Daarmee wordt voor de gemiddelde lezer de energietransitie niet platgeslagen tot opwek en warmtebronnen en worden discussies over andere zaken die buiten beschouwing zijn gelaten, voorkomen.

2. Ons concept bod

In hoofdstuk 2 wordt het concept-bod beschreven. Wij zijn blij dat er een stevige ambitie is neergelegd voor het realiseren van grondgebonden zonne-energie en windenergie. Wij betreuren het echter dat de provinciale doelstellingen, tot stand gekomen in het Gelders Energieakkoord, zijn losgelaten. De CTR-gemeenten, bedrijven en energiecoöperaties (georganiseerde burgers) zijn deel van dit samenwerkingsverband en betrokken geweest bij het formuleren van deze gemeenschappelijke ambitie.

Voor de gemiddelde lezer zijn RES- en provinciale doelstellingen niet meer te begrijpen. Ook de relatie met een energieneutrale CTR is niet meer navolgbaar.

Wij adviseren bij dit hoofdstuk in te gaan op de onderlinge en samenhangende ambities RES, provincie en CTR. Ook hier ligt weer een nadrukkelijke relatie met besparen in de gebouwde omgeving en de duurzame mobiliteit. Maar ook met de grote potentie van zon op dak.

Voor een gezonde energiemix vinden wij de verhouding zon en wind onevenwichtig. Met name in de winter zal de elektriciteitsvraag sterk stijgen als gevolg van de elektrificatie van verwarming (warmtepompen). In de winter is de productie van zonne-energie beperkt. Dit veroorzaakt een onbalans op het net. Een gedeeltelijke verschuiving van zon naar wind kan problemen met de netcapaciteit beperken en sluit beter aan bij de gewenste gelijktijdigheid van opwek en gebruik. Dit wordt ook bevestigd in de reactie van netbeheerder Liander.

Wij adviseren in de RES 1.0 om het samenhangende totaalbeeld te schetsen en kwantitatief te maken. Waarbij zichtbaar wordt dat de RES-ambitie niet een afgezwakte provinciale/CTR-ambitie is. Daarnaast dringen wij erop aan dat de verdeling in de mix tussen zon en wind wordt heroverwogen voor een betere balans tussen vraag en aanbod gedurende het jaar.

3. Potentieaanpak

Wij vinden het een gemiste kans dat de energiecoöperaties niet als een volwaardige gesprekspartner bij de totstandkoming van de Concept RES zijn betrokken. Wij mochten onze ideeën inbrengen bij de ateliers, maar waren niet betrokken bij de afwegingen en de keuzes. Daarmee is de potentieaanpak vooral gebaseerd op landschap(swaarden) en niet of minder op acceptatie van bewoners en bedrijven en de kracht om actief mee te doen in de energietransitie. Vanuit maatschappelijke acceptatie (een van de vier pijlers onder de Concept RES) heeft de lokale en regionale maatschappelijke betrokkenheid bij de opwek de voorkeur, in plaats van ontwikkeling door grote commerciële partijen waar de winst wegvloeit uit de omgeving en de regio.

Wij kunnen ons in grote lijnen vinden in de beschreven uitgangspunten, maar ze zijn nog onvoldoende om een maatschappelijk gedragen fundament te leggen op de uitdaging waar we voor staan. De onderbouwing van de keuzes, hoe globaal soms ook, laat te wensen over. Er is gewerkt met een veelheid aan criteria, stappen, principes, aandachtspunten etc., maar het is niet transparant hoe hiermee is omgegaan.

In een ontwikkelstrategie moeten naar onze mening ook de participatieve en coöperatieve uitgangspunten worden meegenomen. Deze zijn voorwaardelijk om op snelheid en schaal een antwoord te bieden op de energietransitie en ervoor te zorgen dat er een stevige en professionele basis in de samenleving ontstaat om ook na 2030 de veel verdergaande uitdaging op te pakken. Maatschappelijke participatie, eigendom en capaciteitsopbouw komen in de Concept RES onvoldoende terug.

In het Nationaal Energie Akkoord en het Klimaatakkoord wordt stevig ingezet op participatie. De Concept RES beperkt zich tot de enkele zinsneden: “ *we proberen ervoor te zorgen dat bewoners en bedrijven voor minimaal 50% meedoen.....*” en “*ontwikkelingen van onderop, hebben de voorkeur*”. Dit is voltrekt onvoldoende en baart ons zorgen gezien de gewenste bewonersparticipatie bij grootschalige opwek en de keuzes in de warmtetransitie.

In lijn met het Klimaatakkoord pleiten wij voor het uitgangspunt van minimaal 50% lokaal eigendom bij het realiseren en exploiteren van energie opwek-installaties. De energiecoöperaties in de CTR hebben hier ervaring mee. Zo worden 2 van de 3 nieuw te realiseren windturbines nabij Zutphen, die in het RES-bod zijn meegenomen, 100% coöperatief ontwikkeld en zijn de coöperaties betrokken (al dan niet in samenwerking met commerciële partijen) bij diverse zowel wind als zon op land projecten. Diverse grote wind- en zonontwikkelaars hebben inmiddels ook een voorkeur voor gezamenlijke ontwikkeling, terwijl landelijk ook met deze ontwikkelaars en de landelijke koepel van energiecoöperaties (Energie Samen) hierover afspraken zijn gemaakt. Daarmee kan en moet de 50% lokaal eigendom worden geborgd in het RES en in het gemeentelijk beleid zodat het een uitgangspunt is bij initiatieven en aanbestedingen. (*Zie hiervoor de participatiewijzer en de Q&A Nationaal Energie Akkoord*). Er zijn inmiddels goede voorbeelden van succesvolle 100% coöperatieve en grootschalige opwek-projecten zoals Windpark Nijmegen-Betuwe, Betuwewind en Windpark Krammer.

In de strategische lijnen (Hfst 3.3) wordt 50% meedoen door bedrijven en bewoners beperkt tot mee-investeren. Mee-investeren is wat anders dan lokaal eigendom. Bij lokaal eigendom deelt de lokale gemeenschap immers mee in winst, terwijl bij mee-investeren slechts investeerders profiteren van een jaarlijkse rente uitkering. Bovendien bestaat participatie uit veel meer dan mee-investeren en gaat ook over procesparticipatie, projectparticipatie, mede-eigenaarschap en zeggenschap.

De coöperaties in de CTR werken op veel terreinen samen, hebben expertise en praktijkervaring met:

- Projectontwikkeling grondgebonden coöperatieve zonneparken en wind op land;
- Innovatieve opwekprojecten waaronder een zonnepark op een voormalige, nog niet afgedichte stortplaats en waterkracht in de Berkel;
- Organiseren van 50% - 100% lokaal eigendom;
- Samen ontwikkelen en samen exploiteren met commerciële partijen;
- Financiering van grote projecten (met eigen en vreemd vermogen, inclusief crowd funding);
- Betrekken van omwonenden en andere belanghebbenden (participatie, transparantie en communicatie);
- Gezamenlijke coöperatieve eind-ontwikkelorganisatie (IJsselwind).

Wij vragen dringend om het in de RES 1.0 minimaal 50% lokaal eigendom stevig te borgen en te zorgen dat dit ook tijdig wordt vertaald in het gemeentelijk beleid van de betrokken gemeenten. Daarnaast vragen wij tevens de rol van maatschappelijke partijen waaronder (maar niet exclusief) energiecoöperaties bij het organiseren van lokaal eigendom, te verankeren.

4. Zonne-energie

Hoofdstuk 4.4.3 gaat in op onderzoek naar meer zon op dak. Er is nog een zeer grote potentie voor zon op particuliere en nadrukkelijk ook op bedrijfsdaken. Een winstwaarschuwing is echter op z'n plaats. Toepassing van de zonneladder gaat volledig mank voor veel bedrijfsdaken omdat in de praktijk blijkt dat daken afvallen vanwege te zwakke technische constructie, eigendomsverhoudingen, verzekeringen, renovatieplannen etc. Dat betekent dat onder de huidige

economische voorwaarden belangrijke potentie onbenut zal blijven. Zon op dak is belangrijk omdat het grootschalige benutten van daken naar verwachting uiteindelijk ook zorgt voor meer acceptatie voor het toepassen van veldopstellingen. Tegelijk kennen we uit de praktijk de vele drempels die bij grootschalig realiseren van zon-op-dak bestaan.

Een onderzoek heeft daarom in onze ogen alleen zin als die drempels in het onderzoek ook de volledige aandacht krijgen:

- Een oplossing voor hoge netbeheerderskosten bij noodzakelijke verzwaring van de aansluiting, waarmee projecten economisch haalbaar worden.
- Een oplossing komt voor de verzekeraarbaarheid van dakinstallaties.
- Een verplichtend karakter voor realisatie.

Wij bevelen de CTR en de gemeenten aan om bij het onderzoek naar zon op dak bovenstaande suggesties mee te nemen.

5. Windenergie

Het is positief dat de Concept RES ook ruimte biedt voor kleine clusters en solitaire windmolens. Hiermee kan optimaal worden aangesloten bij bewonersinitiatieven met een “dorpsmolen-achtig” karakter.

Dat betekent overigens niet dat een coöperatieve aanpak zich zou moeten beperken tot die solitaire windmolens. Zoals eerder betoogd kan een dergelijke aanpak ook heel goed toegepast worden bij grootschalige windclusters. De energievoöperaties in de CTR zijn bereid en capabel om dit in gezamenlijkheid op te pakken in een door hen zelf gekozen samenwerkingsverband.

Het is echter niet duidelijk waarom enkele gebieden, waar windenergie wettelijk mogelijk zou zijn, niet in de concept RES zijn opgenomen en in andere gebieden waar harde belemmeringen bekend zijn, wel windparken zijn “ingetekend”. Zijn er afwegingen gemaakt? En is er bijvoorbeeld rekening gehouden met het schrappen van de militaire laagvliegroute, die wellicht weer meer kansen biedt voor windparken?

Voorts vragen wij aandacht voor de grootte (vermogen en afmetingen) van windturbines waarmee rekening wordt gehouden in RES 1.0. Door de afbouw van de productiesubsidies (SDE) is de trend dat windturbines een groter vermogen en grotere afmetingen moeten hebben voor een economisch haalbaar windproject. Met name ook voor solitaire turbines en kleine clusters is een hoger rendement noodzakelijk.

6. Regionale Structuur Warmte

6.5 Resultaten onderzoek warmte

Warmtenetten worden rendabel vanaf 1500 huishoudens die dicht bij elkaar (liefst gestapeld) wonen, wordt vaak gezegd. Dit betekent voor dorpen en kleine steden in de rurale setting dat er geen mogelijkheden zijn. De RES zou meer aandacht moeten geven aan dit dilemma in de voornamelijk rurale CTR. Energiecoöperaties vrezen dat kleinschalige warmtenetten niet kunnen worden ontwikkeld. In dit hoofdstuk zien wij geen aanknopingspunten om partijen te verbinden en samen stappen te maken.

Ook ontbreekt de discussie over laag- en midden-temperatuur warmtenetten. Hiervoor zijn meer lokale bronnen beschikbaar, echter vraagt het veel meer investeringen in de verduurzaming en isolatie van woningen. De praktische uitvoerbaarheid en betaalbaarheid voor bewoners is daarbij een belangrijk aandachtspunt.

6.8 Vervolgstappen warmteonderzoek

Hier wordt Friesland Campina genoemd. Daar is al veel energie ingestoken en het lukt maar niet die warmtebron te gebruiken voor een warmtenet. Het wekt valse verwachtingen deze bron hier te benoemen.

Wij dringen erop aan in de RES 1.0 ook aandacht te besteden aan de perspectief voor aardgasvrije warmte in dorpen en het landelijk gebied in de CTR. Daarnaast adviseren wij om bij potentiële warmtebronnen aan te geven wat er voor nodig is om deze potentie daadwerkelijk technisch en economisch te kunnen benutten, ook in verband met de samenhang met het verduurzamen van de woningen (conversie naar lage temperatuur verwarming).

6. Welke infrastructuur is nodig voor duurzame elektriciteit

Wij maken onze grote zorgen over de tijdige beschikbaarheid van aansluitcapaciteit voor grootschalige opwek. Gezien de lange termijnen voor de noodzakelijke uitbreiding van de capaciteit op de onderstations en het hoogspanningsnet verwachten wij dat de netcapaciteit wel eens de bottleneck kan gaan worden in het tijdig realiseren van de doelstellingen. Dat betekent dat nu ook al naar de opgave na 2030 zou moeten worden gekeken.

Daarnaast zijn ook de aansluitlengte en de bijbehorende kosten een knelpunt in de projectrealisatie als niet op alle noodzakelijke stations wordt uitgebreid.

7. Wat zijn aandachtspunten bij ons concept-bod

In paragraaf 8.4 over maatschappelijke betrokkenheid wordt nogmaals genoemd dat financiële participatie nader moet worden uitgewerkt en dat daarvoor goede samenwerking met de juiste belanghebbenden nodig is. Energiecoöperaties worden hier niet bij genoemd.

Wij willen nogmaals benadrukken dat energiecoöperaties ervaring hebben met de invulling van minimaal 50% lokaal eigendom en van procesparticipatie, projectparticipatie en financiële participatie. Coöperaties, maar niet exclusief coöperaties, kunnen hier een belangrijke rol in spelen, mits dit ook goed wordt verankerd in RES en gemeentelijk beleid.

Wij gaan ervan uit dat in de RES 1.0 minimaal 50% lokaal eigenaarschap het uitgangspunt is en dat dit wordt geborgd en wordt vertaald in het gemeentelijk beleid van de betrokken gemeenten. Daarbij moet ook de rol van maatschappelijke partijen waaronder (maar niet exclusief) energiecoöperaties bij het organiseren van lokaal eigenaarschap worden verankerd.

8. Waar hebben we rekening mee gehouden

Onder 9.1 wordt onder “draagvlak” genoemd:

- Is er sprake van of zicht op voldoende maatschappelijk en bestuurlijk draagvlak?
- Zijn er kansen voor participatie en samenwerking?
- Is er een relatie met andere transities?

Wij hebben het liever over acceptatie en zien deze items in RES 1.0 graag concreet uitgewerkt waarbij in het verlengde van het Klimaatakkoord de energiecoöperaties ook volwaardig gespreks- en ontwikkelpartner zijn (zie ook 3.).

9. De relatie met andere innovaties

Onder 11.6 worden innovaties genoemd. Wij betreuren het dat in dit hoofdstuk en ook de andere hoofdstukken de energiecoöperaties nauwelijks worden genoemd. Bij een groot aantal van de beschreven innovaties en/of gerealiseerde opwek zijn 1 of meerdere energiecoöperaties betrokken.

Daarmee hebben we bewezen dat wij een belangrijke rol kunnen spelen bij het realiseren van het RES-bod. Niet alleen kwantitatief in het (mede)ontwikkelen van opwekprojecten maar ook in de organisatie van een partnerschap bij innovatieve projecten en het organiseren van lokaal eigenaarschap. Daarmee zijn wij een partij die vanuit de samenleving in staat is volwaardig meefinancierend en ontwikkelend partner te zijn en een brugfunctie vervullen tussen bewoners-overheden-ontwikkelaars.

Wij verwachten dat bij het uitwerken van de uitvoeringsstrategie in de RES 1.0 rekening wordt gehouden met de rol van coöperaties.

Tot slot

De kracht van energiecoöperaties is dat zij lokaal gericht zijn, het energievraagstuk dichtbij inwoners brengen en meerwaarde genereren voor de gemeenschap. Tegelijkertijd zijn het professionele organisaties die ook regionaal kijken en hun verantwoordelijkheid daarin kunnen en willen nemen. Een aantal energiecoöperaties werken al een aantal jaren in de regio samen en laten daarmee zien samen in staat te zijn om zon op huurwoningen, zon op scholen, een windproject of zonnepanelen en zonnedaken te realiseren. Door de uitdaging samen op te pakken werken wij ook aan het versterken van een professioneel en economisch gezonde basis voor burgers om op grote schaal, ook in de andere relevante sectoren (denk aan communicatie, mobiliteit, gebouwde omgeving) opschaling en versnelling mee vorm te geven.

De energiecoöperaties in de CTR hebben aangegeven zich in te willen zetten in de regio en samen te willen werken om een actieve rol op te pakken in de uitvoering van de regionale energiestrategie.

Wij vragen energiecoöperaties een volwaardige rol te geven in de RES-organisatie van de CTR, de ontwikkeling van de RES 1.0 en de uitvoer van de maatregelen uit de RES.

Namens de energiecoöperaties: BrummenEnergie, deA, Energiecoöperatie Epe, EnergieRijk Voorst, Heerde Energiek, LochemEnergie, ZutphenEnergie.